

Ю. О. Пустовіт,
магістр кафедри міжнародних економічних відносин,
Київський національний торговельно-економічний університет

АВТОМОБІЛЬНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Yu. Pustovit,
Master of the International Economic Relations Department in Kyiv National University of Trade and Economics

ROAD TRANSPORT IN INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY

У статті досліджено причини та передумову розвитку міжнародних перевезень та визначено їх значення для сучасного бізнесу. Увагу акцентовано на ролі транспорту у забезпеченні потреб споживачів, які внаслідок його динамічного розвитку мають змогу отримувати продукцію з-за кордону безпосередньо від виробника. Обґрунтовано переваги автомобільного транспорту перед іншими формами перевезень, а також виявлено, які недоліки притаманні йому. Здійснено порівняння автомобільних перевезень з операціями, виконаними іншими видами транспорту. Узагальнено механізм організації міжнародних транспортних операцій та виявлено, що у цілому він є подібним до стандартного алгоритму здійснення міжнародних операцій у сфері торгівлі послугами. Визначено місце транспорту в виробничо-комерційному ланцюзі на сучасному етапі. Розглянуто особливості здійснення імпортних та експортних автомобільних перевезень.

The article explores the reasons and preconditions for the development of international transportation and determines their importance for modern business. Attention is focused on the role of transport to the satisfaction of needs of consumers, who are able to receive products from abroad directly from the manufacturer due to dynamic development of transport. The advantages of road transport compared to other forms of transportation were substantiated, as well as disadvantages that were inherent to it were revealed. A comparison of road transport with operations performed by other modes of transport was carried out. The mechanism of organization of international transport operations was generalized and it was found that in general it is similar to the standard algorithm of international operations in the field of trade in services. The place of transport in the production and commercial chain at the present stage is determined. Features of import and export road transportation are considered.

Ключові слова: транспортні операції, міжнародні перевезення, транспортні послуги, міжнародна економічна діяльність, вантажні перевезення.

Key words: transport operations, international transportations, transport services, international economic activity, cargo transportation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах динамізації зовнішньої торгівлі, диверсифікації географії експортно-імпортних потоків, особливо-го значення для розвитку вітчизняного бізнесу набуває ефективне функціонування ринку транспортних послуг. Транспортне забезпечення діяльності підприємств, спрямоване на координацію товарних потоків з різних кутків світу у часі та просторі, є обов'язковою вимогою забезпечення результативності міжнародної комерційної діяльності вітчизняних компаній. З огляду на це, дослідження проблем управління міжнародними транспортними операціями у сучасних умовах набуває особливо-го значення, що свідчить про актуальність обраної теми.

Актуальність проблематики дослідження полягає в тому, що транспорт — одна з найважливіших галузей господарства, що виконує функцію своєрідної кровеносної системи в складному організмі країни. Він не тільки забезпечує потреби господарства і населення в перевезеннях, але разом з містами утворює, найбільшу складову частину інфраструктури, служить матеріально-технічною базою формування і розвитку територіального поділу праці, робить істотний вплив на динамічність і ефективність соціально-економічного розвитку окремих регіонів і країни в цілому.

Розглядаючи транспорт як галузь господарства, необхідно відзначити ряд його специфічних особливостей. Специфіка транспорту як сфери економіки полягає в тому, що він сам не виробляє нову продукцію, а лише бере участь в її створенні, забезпечуючи сировиною,

матеріалами, обладнанням виробництво і, доставляючи готову продукцію споживачеві, збільшуючи тим самим її вартість на величину транспортних витрат, які включаються в собівартість продукції.

У міжнародному товарообміні транспорт займає ключове місце. З одного боку, транспорт є необхідною умовою здійснення міжнародного поділу праці; з іншого боку — як експортер своєї продукції виступає на міжнародних ринках. На міжнародних ринках транспорт представляє специфічний товар — транспортні послуги. Таким чином, формуються два різних підходи до визначення ролі транспорту в системі зовнішньоекономічних зв'язків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Особливості автомобільних перевезень в міжнародній економічній діяльності є предметом аналізу багатьох авторів, а саме: Абесалашвілі М., Благодарний Г., Ванчукевич В., Седюкевич В., Кривенький А., Майборода М., Беднарский В., Ертель А. Проте особливості міжнародних автомобільних перевезень висвітлені в науковій літературі недостатньо, що вказує на доцільність поглибленого вивчення даної проблеми.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження автомобільних перевезень у міжнародній економічній діяльності.

Завданнями виступають:

- розгляд значення здійснення міжнародних автомобільних перевезень;
- висвітлення переваг даного виду перевезень;
- висвітлення недоліків даного виду перевезень;
- визначення місце транспорту в виробничо-комерційному ланцюзі;
- визначення формування системи експорту/імпорту транспортних послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток світового господарства та МЄВ протягом останніх десятиліть характеризується стрімким посиленням взаємодії національних господарств, що обумовлює необхідність створення інфраструктурних передумов для забезпечення ефективної співпраці підприємств, розміщених в різних країнах. Лише за умови налагодження транспортного сполучення між країнами, можливим є перерозподіл виготовленої продукції, а також реалізація принципу спеціалізації підприємств в межах світового господарства. З огляду на це, можна зробити висновок, що транспорт є основною інтегрованою розв'язкою сучасного бізнесу, а його функціонування виступає чинником інтернаціоналізації міжнародного бізнесу.

На сьогодні більшість перевезень в межах світового господарства здійснюється автомобільним транспортом. Це пояснюється тим, що він найбільш мобільний і, на відміну від інших видів, не потребує залізничних колій, морів, річок та океанів і може використовуватись у будь-якій місцевості. Окрім цього, автомобільний транспорт характеризується найбільшою маневреністю — він відіграє значну роль у забезпеченні змішаних і місцевих перевезень на невеликі відстані. Водночас авіаційний транспорт забезпечує максимальну швидкість доставки вантажів, а морський дозволяє мінімізувати транспортні витрати. Найвищий рівень переваг та недоліків у кожного з видів транспорту робить питання вибору засобів перевезення одним з ключових в процесі організації зовнішньоторговельних операцій.

Міжнародні автомобільні перевезення вантажів і пасажирів мають цілий ряд переваг (маневреність, швидкість доставки, менш жорсткі вимоги до упаковки), завдяки чому спостерігається стійка тенденція їх зростання. Вони здійснюються автотранспортними засобами на основі міжнародного договору. Це особливий вид договору, при якому автоперевезення здійснюються автотранспортними підприємствами, які вибирають і визначають сторони. Важливою особливістю автоперевезень в міжнародному сполученні є те, що на них поширюється міжнародно-правове регулювання в частині організації дорожнього руху [4].

Автомобільний транспорт, здатний найефективніше забезпечити задоволення потреби зовнішньоторговельних організацій в перевезеннях товарів і вантажів, на сьогоднішній день займає одне з лідируючих місць по організації діяльності пов'язаної з перевезеннями, а також є одним з найнадійніших і оперативних способів доставки вантажів різного значення [1].

До здійснення міжнародних транспортних операцій допускаються резиденти України, які мають досвід роботи на внутрішніх перевезеннях на договірних умовах не менше, ніж три роки. При виконанні міжнародних перевезень резиденти України повинні мати дозвіл іноземних країн, по території яких буде здійснюватися перевезення; ліцензійну картку на транспортний засіб; свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу; сертифікат відповідності щодо безпеки руху, екологічної безпеки та енергозбереження вимогам країн, по території яких буде здійснюватися перевезення; дозвіл щодо узгодження умов та режимів перевезення в разі перевищення вагових або габаритних обмежень (у випадку перевезення вантажів) та список пасажирів при регулярних та маятникових їх перевезеннях.

Організація міжнародних транспортних операцій здійснюється при виконанні таких умов: здійснення реєстрації транспортних засобів, здійснення допуску (ліцензування) до виконання міжнародних перевезень, забезпечення сертифікації транспортних засобів, отримання дозволу на здійснення міжнародних перевезень, виконання митних процедур, страхування відповідальності перевізника, дотримання умов праці та відпочинку екіпажів транспортних засобів та візова підтримка роботи водію [2]. Організація автомобільних перевезень міжнародного значення вимагає більш серйозної та відповідальної підготовки, ніж організація внутрішніх перевезень. Однак слід зазначити, що з ростом обсягу товарообігу між підприємствами зростає і роль перевезень, котрі здійснюються в середині України.

У процесі організації міжнародних транспортних операцій виключне значення як для продавця, так і для отримувача послуги має питання встановлення ціни. Зважаючи на специфіку транспортної послуги як об'єкта комерційної транзакції, формування ціни на міжнародне перевезення відбувається на основі калькуляції витрат. До основних статей витрат належать: витрат на заробітну плату водіям, витрат на відрядження водіям автомобілів, платежів за паливно-мастильні матеріали, оплату дорожніх зборів, витрати на технічне обслуговування, ремонт рухомого складу й відновлення зносу та ремонту шин, витрати на страхування, витрати на оформлення документів, оплату зборів на митниці, оплату амортизації. Лише повне врахування усіх зазначених статей дозволить постачальнику транспортних послуг максимізувати ефект від їх надання, а покупця — отримати високоякісне обслуговування та забезпечити максимально безпечно доставляння вантажу до визначеного місця призначення.

Зважаючи на динамічний розвиток міжнародних транспортних операцій, протягом останніх десятиліть активно розвивається нормативно-правова база їх здійснення. На сьогодні, основні умови міжнародних транспортних операцій визначаються Конвенцією про договір міжнародних перевезень вантажів (КДПВ), укладений в Женеві в 1956 р., учасником якої був і СРСР. Для страхування вантажу за межами України використовується так називана CMR Insurance, що одночасно є і товаросупроводжувальним документом. Договір перевезення оформляється автодорожньою накладною. Автодорожня накладна оформляється в трьох екземплярах. В ній вказуються: дата відвантаження; назва вантажу, що підлягає перевезенню; ім'я й адреса перевізника; назва одержувача; строк доставки і розмір штрафу за затримку в доставці; вартість перевезення. Накладна підписується перевізником і вантажовідправником. Крім автодорожньої накладної, з вантажем рухаються товаросупроводжувальні документи, а саме пакувальний лист, відвантажувальні специфікації, сертифікат якості та інші.

Договір доповнюється автотранспортною накладною (Motor Waybill), відсутність, неправильність чи втрата якої не відображається ні на існуванні, ні на дійсності договору перевезення (до нього в цьому разі застосовуються положення Женевської конвенції 1956 р. про договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом (КДПВ), котра набрала чинність 2 липня 1961 року). Накладна складається в трьох оригіналах, підписаних відправником і перевізником. Перший екземпляр накладної передається відправнику, другий супроводжує вантаж, а третій залишається у перевізника. При прибутті для розвантаження до покупця останній повинен зазначити час прибуття автомобіля під розвантаження і час відбуття після розвантаження, підписати накладну і поставити свою печатку.

У накладній містяться такі відомості: місце і дата її складання; ім'я та адреса відправника; ім'я та адреса транспортного агента; місце і дата прийняття вантажу до перевезення і місце його призначення, а також, за

необхідності, заборона перевантаження вантажу; ім'я та адреса одержувача; встановлене позначення характеру вантажу та тип його пакування і, у разі перевезення небезпечних вантажів, їх ухвалене позначення; число вантажних місць, їх особлива розмітка і номери; вага вантажу бруто або визначена через інші одиниці виміру кількість вантажу; пов'язані з перевезенням витрати: вартість перевезення, додаткові витрати, за необхідності витрати, які відправник бере на свій рахунок, митні стягнення та збори, інші витрати з моменту укладення договору до видачі вантажу; інструкції, необхідні для виконання митних формальностей; застереження, що перевезення відбувається незалежно від будь-якого застереження, згідно з вимогами, встановленими конвенцією [4]. Автотранспортна накладна є доказом укладення договору перевезення, містить умови перевезення вантажу і засвідчує прийняття вантажу перевізником. Вона не є товаророзпорядчим документом, і вантаж видається зазначеному в ній одержувачу.

При перевезенні вантажів автотранспортом нерідко доводиться перетинати кордон кількох держав. Для спрощення процедур в міжнародних автомобільних сполученнях європейських держав з 1959 р. застосовують книжку міжнародного дорожнього перевезення (Книжка МДП (Carnet TIR)). Книжка МДП — міжнародний документ, який використовують при автотранспортних перевезеннях вантажів без їх проміжного перевантаження через митні кордони кількох держав. Перевезення вантажів із використанням Книжки МДП регулюється Митною конвенцією про міжнародні перевезення вантажів з використанням книжки МДП (Конвенція МДП від 14 листопада 1975 року — нова редакція).

Значення міжнародних автомобільних перевезень вантажів на сучасному етапі очевидне. Якщо розглядати перевезення, здійснювані автомобільним транспортом, то в першу чергу хотілося б відзначити суттєву перевагу перед іншими видами транспорту — можливість адаптувати рейс під конкретні потреби замовника, що робить послугу зручною і доступною.

Наприклад, при здійсненні перевезення вантажів залізничним транспортом, незважаючи на те, що дане перевезення відрізняється точністю, час очікування по доставці вантажу буде значно довшим. Відправник також стикається з певною незручністю — необхідністю вибирати час відправлення вантажів в залежності від режиму роботи перевізника, оскільки залізничники не підлаштовуються під клієнта.

При використанні авіаперевізників, відправник також має право розраховувати на оперативність і своєчасність доставки, але вантажоперевезення повітряними шляхами мають істотний недолік — високу вартість послуги.

Також одним з основних способів перевезення товарів між країнами є морські вантажоперевезення — доставка вантажу по морю за допомогою судів. Незважаючи на переваги морських перевезень — дешевизна і велика місткість і вантажопідйомність, даний вид перевезень має і недоліки, одними з яких є залежність від погодних та навігаційних умов, а також від порту та інфраструктури. Ще одним проблемним моментом є територіальне розташування держав, між якими здійснюється перевезення. Не всі країни світу мають вихід до моря або великі судноплавні річки. Розвинена мережа автомобільних доріг ставить собою пріоритет перевезень, котрі здійснюються автомобільним транспортом на помірну відстань [5].

За призначенням нерегулярного пасажирського транспорту можуть бути екскурсійними, туристськими, службовими, шкільними, вахтовим і спеціальними.

Виходячи з вищевикладеного, можна виділити основні переваги автомобільного транспорту перед іншими видами:

а) оперативність і маневреність, доставка вантажів без проміжних перевантажень, в усі пункти, в які може дійхати автомобіль;

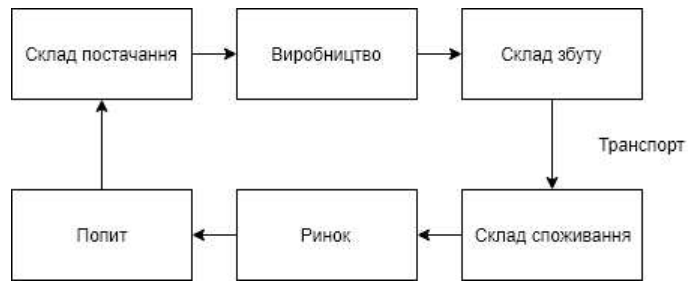

Рис. 1. Місце транспорту в виробничо-комерційному ланцюзі

Джерело: [3].

б) терміновість і регулярність доставки;
в) доставка товарів в упаковці менших обсягів, або ж взагалі без неї, в залежності від здійснюваного перевезення.

Незважаючи на це є і недоліки:

а) порівняно висока собівартість перевезень;
б) можливість розкрадання вантажу і викрадення автотранспорту;

в) порівняно мала вантажопідйомність.

Можна вважати, що міжнародні автомобільні перевезення в порівнянні з іншими видами більшою мірою відповідають основним правилам логістики.

Діяльність підприємств і організацій в області логістики для досягнення конкурентних переваг складається з декількох правил, які отримали назву "шість правил логістики":

- вантаж — потрібний товар;
- якість — необхідної якості;
- кількість — у необхідній кількості;
- час — повинен бути доставлений в потрібний час;
- місце — в потрібне місце;
- витрати — з мінімальними витратами.

Слід враховувати, що економіка і перевезення взаємно впливають один на одного. Як розвиток перевезень викликає зростання перевезень, так і високий рівень і можливості перевізних послуг благотворно впливають на рівень інвестицій і темпи зростання економіки в регіоні.

Послугами автомобільного транспорту в Україні перевозиться близько 80% загального обсягу вантажів, котрі перевозяться всіма видами транспорту, тобто переважна частина вантажів не може бути доставлена споживачам без автотранспорту. Водночас в загальному вантажообігу всіх видів транспорту частка автотранспорту не складає і декількох відсотків. Таким чином, основна сфера діяльності автотранспорту — це доставка продукції в містах та підвезення/вивезення вантажів в транспортних вузлах залізничного і морського транспорту [4].

Місце транспорту в виробничо-комерційному ланцюзі представлено на рисунку 1.

Автомобільний транспорт здатний найефективніше забезпечити задоволення потреби зовнішньоторговельних організацій в перевезеннях товарів і вантажів, на сьогоднішній день займає одне з лідируючих місць по організації діяльності пов'язаної з перевезеннями, а також є одним з найнадійніших і оперативних способів доставки вантажів різного значення.

Автомобільний транспорт має величезне значення для української економіки і населення країни. "Автотранспортом перевозиться понад 60% пасажирів. Автомобіль — наймасовіший, доступний засіб пересування, несе величезне соціальне навантаження, будучи в багатьох регіонах країни навіть чи не безальтернативним засобом переміщення. Висока експлуатаційна і комерційна маневреність, технологічна адаптивність до взаємодії з іншими видами транспорту, виробничо-логістичними організаціями дають автомобільному транспорту вели-

чезні можливості і переваги [2]

Формування системи експорту/імпорту транспортних послуг представлено на рисунку 2.

Експорт транспортних послуг — це надання міжнародних транспортних послуг національним перевізником під час перевезення вантажів вітчизняних та іноземних вантажовласників. Як різновид — експорт інфраструктурних послуг.

Імпорт транспортних послуг — це надання міжнародних транспортних послуг іноземним перевізником під час перевезення вантажів вітчизняних вантажовласників.

Процес автомобілізації прийняв по суті глобальний характер. Міжнародні автомобільні перевезення вантажів і пасажирів мають цілий ряд переваг (маневреність, швидкість доставки, менш жорсткі вимоги до упаковки), завдяки чому спостерігається стійка тенденція їх зростання. Вони здійснюються автотранспортними засобами на основі міжнародного договору. Це особливий вид договору, за якого автоперевезення здійснюються автотранспортними підприємствами, які вибирають і визначають сторони.

ВИСНОВКИ

Стабільна і ефективна робота транспортного комплексу є найважливішою умовою життєзабезпечення багатогалузевої економіки. Одним з важливих явищ минулого століття є об'єднання європейських країн в економічний союз, спрямований на інтеграцію і глобалізацію економіки, формуючи і використовуючи загальну базу накопичених знань, освіти і культури. Це стратегічний напрям розвитку людства. Найбільш активно на інтеграцію економіки впливає комунікаційна система країн. Тому світове співтовариство інтенсивно формує єдину транспортну систему, використовуючи просторове розташування і ресурсний потенціал держав, забезпечивши їх інтегральне обслуговування.

На сьогодні автомобільні перевезення виконують виключну роль в економіці, формуючи невидимий каркас для розвитку інших сфер бізнесу. Окрім цього, не можна заперечувати той факт, що і сам по собі транспорт перетворюється сьогодні у важливу сферу економіки, що забезпечує значні обсяги надходжень до бюджету, а також забезпечує роботою значну кількість населення. Це вказує на необхідність підвищення ефективності транспортних операцій шляхом спрямування зусиль як держави, так і бізнесу на посилення позицій України в даній сфері.

З огляду на бурхливий розвиток транспорту, здійснення міжнародних перевезень регламентується низкою міжнародних та національних нормативно-правових актів, застосування яких спрямована на унезпечення міжнародних перевезень та формування універсальних умов їх здійснення в усіх країнах. Окрім цього, міжнародні нормативно-правові акти спрямовані на уніфікацію правил здійснення міжнародних перевезень в усіх країнах, що сприяє глобалізації ринків міжнародних транспортних послуг. На наш погляд, Таким чином, дотримання норм законодавства є передумовою ефективного здійснення міжнародних перевезень.

Література:

1. Арсенов В.И. Транспорт в международных экономических отношениях / В.И. Арсенов. — К., 2009. — 312 с.
2. Ильченко С.В. Украина в мировой транспортной системе: перспективы функционирования и развития: монография / С.В. Ильченко; Нац. акад. наук Украины, Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исслед. — К.: ИПРЭИ НАН Украины, 2012. — 455 с.
3. Левковець П.Р., Маруніч В.С. Міжнародні перевезення і транспортне право: навч. посіб. — 3-є видан-

Рис. 2. Формування системи експорту/імпорту транспортних послуг

Джерело: [3].

ня, виправлене та доповнене. — К.: Арістей, 2005. — 292 с.

4. Карабанович И.И. Международные автомобильные перевозки. — Минск: Амалфея, 2011. — 369 с.

5. Кучерук Г.Ю. Якість транспортних послуг: управління, розвиток та ефективність: монографія / Г.Ю. Кучерук; Держ. екон.-технол. ун-т трансп. — К.: ДЕТУТ, 2011. — 205 с.

6. Ткаченко А.М. Міжнародні автоперевезення: економічні та управлінські аспекти. — Л.: Львівський банківський коледж НБУ, 2015. — 203 с.

7. Ванчукевич В.Ф., Седюкевич В.Н. Автомобильные перевозки. — Минск: Выш. шк. — 2013. — 312 с.

8. Майборода М.Е., Беднарский В.В. Грузовые автомобильные перевозки. — К., 2018. — 514 с.

References:

1. Arsenov, V.I. (2009), Transport v mezhdunarodnyih ekonomicheskikh otnosheniyah, [Transport in international economic relations], Kyiv, Ukraine.
2. Ilchenko, S.V. (2012), Ukraine v mirovoy transportnoy sisteme: perspektivy funktsionirovaniya i razvitiya [Ukraine in the world transport system: prospects of functioning and development], IPREEI NAN Ukrainyi, Kyiv, Ukraine.
3. Levkovets, P.R. and Marunich V.S. (2005), Mizhnarodni perevezennya i transportne pravo [International transport and transport law], Aristei, Kyiv, Ukraine.
4. Karabanovich, I.I. (2011), Mezhdunarodnyie avtomobilnyie перевозки [International road transportation], Amalfeya, Minsk, Belarus.
5. Kucheruk, G.Yu. (2011), Yakist transportnih poslug: upravlinnya, rozvitok ta efektyvnist [The quality of transport services: management, development and effectiveness], DETUT, Kyiv, Ukraine.
6. Tkachenko, A.M. (2015), Mizhnarodni avtoperevezennya: ekonomichni ta upravlinski aspekti [International road transportation: economic and management issues], Lvivskiy bankivskiy koledzh NBU, Lviv, Ukraine.
7. Vanchukevich, V.F. and Sedyukevich, V.N. (2013), Avtomobilnyie перевозки [Road transportation], Vyishaya shkola. 2013, Minsk, Belarus.
8. Mayboroda, M.E. and Bednarskiy, V.V. (2018), Gruzovyye avtomobilnyie перевозки [Cargo road transportation], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.